Rahvuspargi künklik maastik, Arne Ader

KARULA RAHVUSPARK

Karula rahvuspark on Karula kõrgustikul Valga- ja Võrumaa piiril asuv Eesti väikseim (123 km²) rahvuspark. Karula vaheldusrikkad maastikud võeti 1979. aastal maastikukaitsealana kaitse alla, 1993. aastal moodustati sellest rahvuspark. Karula rahvuspark on loodud, et säilitada Lõuna-Eestile iseloomulike metsa- ja järverikaste kuppelmaastike loodust, kaitsealuseid liike ja kultuuripärandit. Karula rahvuspark kuulub üleeuroopalisse Natura 2000 võrgustikku.

Karula kõrgustik on kujunenud mandrijää tegevuse tagajärjel üle 10 000 aasta tagasi. Mandriliustiku sulades jäid Karula põhjaossa valdavalt ümara põhiplaaniga mõhnad (kuplid). Kuplistik on rahvuspargi tihedamalt asustatud ala. Rahvuspargi lõunaosas laiuvad soised ja metsased väga hõreda inimasustusega oosmõhnastikud. Karula kõrgustiku kõrgeim mägi on Rebäsemõisa külas asuv **Tornimägi** (138,9 m).

Karula rahvuspark on metsane ja järvederohke, Tuule Müürsepp

Karula niidud on valdavalt mineraalpinnasel asuvad aruniidud. Ajalooliselt on Karula niidud olnud niisked soostunud ja sooniidud, mis tänapäeval on maastikest kadumas. Kaasaegsed rohumaad kujunesid ajaloolistele aastakümneid harimata jäänud põlispõldudele. Seal on kujunemas aruniitudele omane taimkate. Kunagised kuivad paluniidud on säilinud vaid fragmentidena, olles siiski oluliseks kasvukohaks haruldastele taimeliikidele.

Aastatuhandeid kestnud järjepideva inimtegevuse mõjul kujunenud **pärandkultuurmaastikud** on Karula rahvuspargis oluliseks kaitseväärtuseks. Pärandmaastike ilme määrab maaharimiseks sobiva maa paigutus: metsa on kasvanud kuplite laed ja järsud nõlvad, mida ümbritseb ringikujuliselt põllumaa või niit. Kuplitevahelistes nõgudes paiknevad väikesed veesilmad, soometsad või märjad niidud. Küngastevahelisi väikeveekogusid kutsutakse siin lontsikuteks, landudeks või lumpideks.

Kahkjaspunane sõrmkäpp, Tuule Müürsepp

Mandriliustik jättis endast maha lohkusid, millest kujunesid siinsed järved. Karula kõrgustikul on 60 järve, neist 40 paiknevad rahvuspargis. Enamasti on järved õõtsikulise kaldaga ja madalad, liivarandu leidub vähe. Rahvuspargis on esindatud suur osa Eesti erinevatest järvetüüpidest. Vaheldusrikkas maastikus võivad kõrvuti paikneda nii rohke- kui ka vähetoitelised, nii pruuniveelised kui ka heledaveelised järved. Enamus järvi on suhteliselt heas seisundis. Rahvuspargi suurim järv on **Ähijärv** (176 ha). Ligikaudu 3 km pikkune lookleva kaldajoonega Ähijärv on liigirikka elustikuga tüüpiline rohketoiteline järv. Kõige sügavam siinsetest on selge veega **Savijärv** (18 m). Suuri jõgesid Karula rahvuspargis ei ole. Karula kõrgustik on Kagu-Eesti tähtsaimaks veelahkmeks, lahutades Soome ja Liivi lahte voolavad veed. Kõrgustiku põhjaosast liigub vesi Ärnu jõe kaudu Emajõkke ja sealt läbi Peipsi järve Soome lahte. Kõrgustiku lõunaosa veed valguvad Mustjõkke, sealt edasi Koiva jõkke ja jõuavad lõpuks Liivi lahte.

Metsad katavad üle 70% rahvuspargi pindalast, laiudes põliste massiividena kaitseala väheasustatud lõunaosas ja väiksemate siiludena põhjaosa kuplilisel maastikul. Rahvuspargi lõunaosa mets on ühtlasi **Kagu-Eesti suurim kaitstav metsamassiiv.** Künklik pinnamood loob erinevaid valgus- ja niiskusolusid, mistõttu paiknevad erinevad metsatüübid kõrvuti. Küngaste pimedatel põhjakülgedel kasvavad enamasti laanemetsad, päikeselistel lõunanõlvadel aga kuivad palumännikud, viljakamate muldadega aladel leidub salumetsi, märgades lohkudes madalsoo- ja rabametsi.

Palu-karukell, Tiina Ploom

Mudakonn vajab kudemiseks madalaid veekogusid, Siim Veski

Pärandmaastike ulatus on viimase saja aasta jooksul vähenenud rohkem kui poole võrra. Põhjusteks on nii mehhaniseerimine, mistõttu jäid kasutusest välja metsistunud kuplite järsud nõlvad ja soised heinamaad, kui ka 1940. aastatel toimunud küüditamised. Tänapäeval hooldavad kuplilist maastikku veised ja lambad.

Sood võtavad enda alla ligi 10% rahvuspargi pindalast. Kuplite vahele mahuvad pisikesed rabad ja järvede kinnikasvamisel kujunenud õõtsiksood. Kõige suurem on kõrgustiku servaala nõos asuv 219 ha suurune Äestamise soo.

Karula taimestik ja loomastik on liigirikas, kuna vahelduv maastik pakub erinevaid elupaiku. Imetajatest võib kohata metskitse, põtra, metssiga, rebast, hunti, kährikut, ilvest, saarmast, halljänest, oravat, nahkhiiri ja mitmeid teisi liike. Üleujutatud metsades ning järvede kallastel võib märgata kopra elutegevuse jälgi.

Must-toonekurg vajab toitumiseks väikeseid selge veega ojasid, Sven Začek

Karula veekogudest võib leida pea kõiki Eestis esinevaid mageveekalu. Sagedasemad on ahven, särg, haug, koger ja linask. Kahepaiksetest on rahvuspargis leitud 7 liiki ja roomajatest 5 liiki. Haruldasemad on mudakonn ja kivisisalik.

Linde on aastate vältel Karula rahvuspargis loendatud kokku 157 liiki. Haruldasematest on leidnud endale siin sobiliku elupaiga must-toonekurg, kalakotkas, väikekonnakotkas, kolmvarvas- ja valgeselg-kirjurähn.

Soontaimi on rahvuspargist leitud 563 liiki, nende hulgas eriti ohustatud haruline võtmehein, kummeli-võtmehein ja roomav akakapsas; käpalisi ehk orhideesid on 19 liiki. Karula rahvuspark on üks väheseid piirkondi nii Eestis kui ka mujal Euroopas, kus võtmeheinasid veel leidub.

Karula rahvuspark asub suures osas **Karula kihelkonna aladel**. Karula on vana kihelkonna nimi, mis arvatakse tulevat sõnast „karune“ ehk „karm“, iseloomustades hästi siinset raskesti haritavat maastikku. Karula keel kuulub võru keele läänerühma, millel on ühisjooni nii tartu kui ka mulgi keelega. Siinsed kohanimed on kauni kõlaga: Lajassaarõ, Peräkonnu, Värtemäe, Tsirgasmäe, Taropedäjä, Pirrupuusaarõ.

Rahvuspargis on üle saja talukoha, millest enam kui pooled on mitusada aastat vanad põlistalud. Karulale on iseloomulik hajaasustus, talud paiknevad üksikuna või paarikaupa küngaste vahel. Taluhooned on enamasti 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi tüüpilised taluehitised. Vanadest hoonetüüpidest on enim säilinud ja kasutusel suitsusaun, mitmed aidad ja lahusrehed.

Karkküla talu ait 1969. a, EVM N 172: 53

Traditsiooniliselt on siin tegeletud põllumajandusega, tähtsamateks tegevusaladeks on olnud vilja- ja loomakasvatus, aga ka metsandus, mesindus ja kalandus. Piirkonnale on olnud omane **metsmesindusega tegelemine**. Vanad tarupedajad on praeguseks küll hävinud, kuid Karulat võib pidada metsmesinduse viimaseks kantsiks Eestis. Tarupedajaks valiti suur mänd, mille tüve sisse õõnestati künakirve ja tarutuuraga õõnsus. Suuava suleti lauaga, millesse tehti lennuaugud mesilastele. **Metsatöö** oli mõnes piirkonnas peamiseks elatusallikaks, kuna väheviljakad liivased maad ei sobinud põllupidamiseks. Seda aega meenutavad endised mõisa metsatööliste (roomakeste) ja metsavahtide väikesed talud, mis jäävad rahvuspargi lõunaosas asuvasse suurde metsamassiivi.

Tänapäeval seovad siinseid inimesi võru keel, vanadest aegadest pärit igapäevaelu kombed ja harjumused, läbi sajandite püsinud sugulussidemed ning maastiku omapärast tulenev elustiil. Laupäeva kutsutakse puulpäev ehk poolpäev, sest pealelõuna kulub sauna kütmisele ja seal käimisele. Suitsusaun on paljudele püha koht, kus lisaks kehale saab puhtaks ka hing.

Karula kandi pärimus on ühelt poolt seotud kultuurmaastike ja asustusega, teisalt aga siinsete ürgsete metsaaladega. Teatakse jutte vanadest asula-, matuse-, talukohtadest, pillimeestest ja kõrtsinaljadest, aga ka pajatusi metsloomadest ning uskumusi järvedes elavatest vaimudest. Pärimus on tihedalt seotud maastikega, väga palju on kohanimedega seotud rahvajutte. Olulisel kohal pärimuses on rahvaarsti- ja nõiatraditsioon, tondi ja vaimunägemise paigad, ravitoimega allikad, jutud loomade või inimeste ärakaetamisest.

Igal suvel saab Karula rahvas kokku Ähijärve ääres, Helen Kivisild

Matkajad Peräjärve metsarajal, Helen Kivisild

Matkates Karula rahvuspargis

Karula rahvuspargiga tutvumist tasub alustada **Karula rahvuspargi külastuskeskusest** Ähijärve külas. RMK teabepunktist saab infot Karula rahvuspargi ja teiste kaitse- ja puhkealade matkaradade ning vaatamisväärsuste kohta. Keskuses viiakse läbi keskkonnaharidusliikke õppeprogramme ja korraldatakse looduslaagreid, saab tutvuda püsi- ja hooajaliste näitustega.

Aidahoones avatud püsinäitus tutvustab Karula kihelkonna rahvakultuuri ja elulaadi 20. sajandi esimesel poolel.

Laste loodusrada-mänguväljak (0,5 km) asub Ähijärve külastuskeskuse kõrval. Eelkõige väiksematele külastajatele mõeldud rajal on hulgaliselt avastamisrõõmu ja mängulist tegevust.

Suitsusaun külastuskeskuses, Merike Tsimmer

Ähijärvel algab või lõpeb läbi Eesti kulgev 820 km pikkune **RMK Peraküla-Aegviidu-Ähijärve matkatee**, mis on tähistatud valge-roheline-valge värvimärkidega.

Ähijärve teerada (4 km) algab Ähijärve kaldalt Karula rahvuspargi külastuskeskuse juurest. Teedevõrk ümber Ähijärve on olnud tihe ja tänapäevasest erinev. Matkates satud endistele ja praegustele radadele: heinamaatee, kallasrada, jalgrada, talitee, hobutee, metsarada. Nauditavad on Ähijärve põhjakaldalt avanevad maalilised vaated järvele ja Karula kõrgustiku eriilmeline pinnamood. Tutvud Karula metsade ja talumaastikega. Rada möödub ujumiskohtadest, matkamiseks kulub ligikaudu 1,5 tundi. Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning varustatud infotahvlitega.

Ähijärve teerada

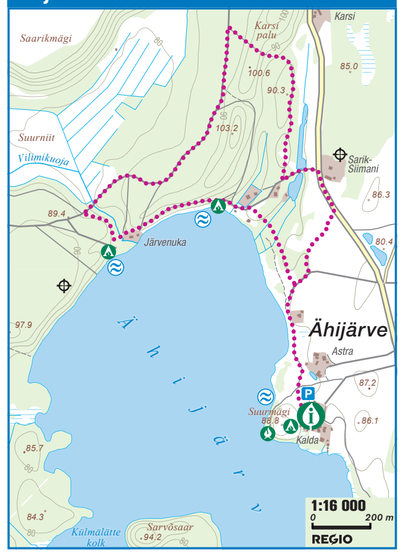

Peräjärve metsarada

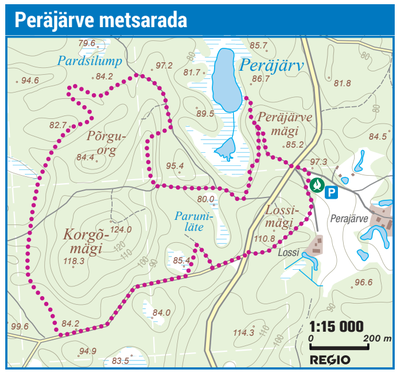

Peräjärve metsarajal (4 km) näed erinevaid metsatüüpe: kõrgematel nõlvadel kasvavaid nõmme-, palu- ja laanemetsi ning märjemates orupõhjades raba- ja lodumetsi. See on parim rada metsatüüpide tundmaõppimiseks. Matkad mööda pisikesest kinnikasvavast Peräjärvest, Hundiaugust, Säitsmepõrguorust, Paruni allikast ning jõuad Lossimäele. Üle metsade paistab Lossimäele silmapiiril Haanja kõrgustiku siluett. Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning infotahvlitega. Künkliku raja läbimiseks kulub ligikaudu 2 tundi.

Rebäse maastikurada, Helen Kivisild

Rebäse maastikurada (7 km) kulgeb Karula vaheldusrikkal maastikul, rada algab Tornimäe parklast. Matkaja saab ronida kohalikule Araratile (103,2 meetri kõrgusele merepinnast), piiluda raudkülma veega Raudjärve, mööduda ümbruskonna vanimast, 1586. aastal esmamainitud Taitse talukohast ning põigata muinasajal asustatud Linnamäele. Tornimäe nõlval näed Karula kõrgustiku suurimaid uhtorge. Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning varustatud infotahvlitega. Rada läbib karjatatavaid alasid ja matkamiseks kulub ligikaudu 3 tundi.

Karula pikk jalgsimatkarada (36 km) kulgeb ringikujuliselt Karula kaunil maastikul. Vastupäeva liikudes avanevad matkarajal võrratud vaated ja seda on kergem läbida. Rada on tähistatud valge-kollane-valge värvimärkidega puudel, plastikust matkaja märkidega postidel ja plekist suunaviitadega suuremate teede ääres. Matkarada läbib Veski, Mäekonnu, Õdri, Rebasemõisa ja Plaagi lõkkekohta ning Suuremäe telkimisala.

Karula jalgrattarajad (15 km ja 38 km) kulgevad Karula rahvuspargi mõnusa kuppelmaastiku väikestel teedel põldude ja metsade vahel, kindlat algus- ega lõpp-punkti neil pole. Mugavaim viis rajale minekuks on rahvuspargi külastuskeskuse juurest, kuhu saab parkida auto ja teabepunktist võtta teele kaasa kaardi. Rajad on tähistatud nii plekist kui ka plastikust jalgrattamärgistega. Telkida saab Rebasemõisa lõkkekohas.

Rebäse maastikurada

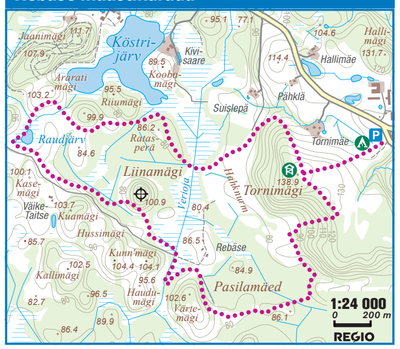

Kaitseala valitseja

Keskkonnaamet
info@keskkonnaamet.ee
www.keskkonnaamet.ee

Külastuse korraldaja

RMK
www.loodusegakoos.ee
tel. +372 676 7122

Karula rahvuspargi külastuskeskus

Ähijärve küla, Anstla vald,
66420 Võru maakond
www.kaitseala.ee
tel. +372 782 8350

Esikaane foto: Metsa on kasvanud kuplite laed ja järsud nõlvad, Tuule Müürsepp
Küljendus ja kaardid: Regio
Trükk: Ecoprint
Paber: Nautilus Classic, mis on 100% taaskasutatud kiust valmistatud katmata trükipaber.

ISBN 978-9949-582-31-0

© Keskkonnaamet 2019

Külastaja meelespea

- Püüa teguteda loodusesse jälgi jätmata ja säilita siin valitsev vaikus.
- Vibi! kohalike elanike kodukõul vald nende loal.
- Tõigi ja tee lõket ainult selleks ettevalmistatud kohtades (vt kaarti), lahkudes kustuta lõke.
- Võid korjata marju, seeni ja muid metsaande valja arvatud loodusreservaatides ja liikumispiirangu ajal sihtkaitsevöndites (vt kaarti).
- Paulsjärve ja Kaadsijärve loodusreservaadi eesmärk on ökosüsteemi arengu tagamine ükskõrge loodusliikumisprotsessina, seetõttu on seal igasugune inimtegevus, ka inimeste viibimine, keelatud.
- Mootorsõiduki ja jalgrattaga liikle ainult selleks ette nähtud teedel ja radadel, sõiduk paragi võimalusel parklasse.
- Kalastamisel ja ujuvvahendiga sõitmisel arvesta rahvuspargis kehtivate piirangutega (vt kaarti). Järvedel võid sõita vaid mootorita ujuvvahendiga.
- Hoia koer loodusest rihma otsas.
- Matkarajad läbivad kerjatatavaid alasid. Kasuta karjaaedade läbimiseks väravaid ning sulge värav enda järel. Ära häiri karjaloomi.

Kui märkad loodusele või külastusrajatiste kahjustamist, teata sellest keskkonnainfo telefonil 1313
Hädaabinumber 112

Keskkonnaamet

Karula rahvuspark

Võru- ja Valgamaa

Karula rahvuspark

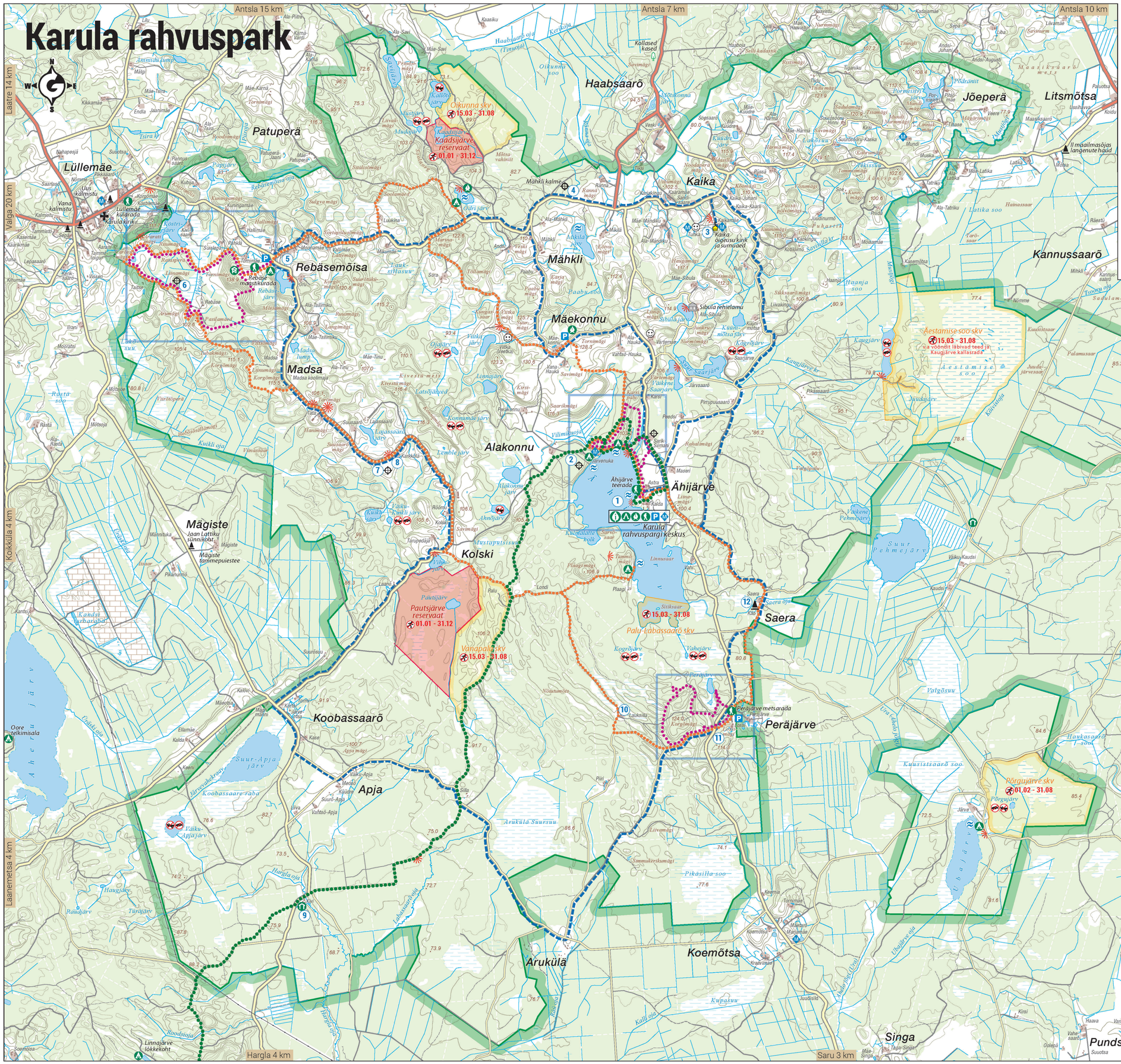
Antsla 15 km
Antsla 7 km
Antsla 10 km
Laatre 14 km
Valga 20 km
Koikküla 4 km
Laanemetsa 4 km
Hargla 4 km
Saru 3 km
Võru 36 km
Valga 50 km
Lüllemäe
Patuperä
Haabsaarõ
Jõeperä
Litsmõtsa
Kaika
Mähkli
Rebäsemõisa
Madsa
Mäekonnu
Alakonnu
Ähijärve
Karula rahvuspargi keskus
Kannussaarõ
Tsooru
Viirapalu
Mägiste
Kolski
Saera
Koobassaarõ
Apja
Peräjärve
Koemõtsa
Arukülä
Palukülä
Pundsa
Singa
Varstu
Oikunna skv 15.03 - 31.08
Kaadsjärve reservaat 01.01 - 31.12
Pautsjärve reservaat 01.01 - 31.12
Vanapalu skv 15.03 - 31.08
Palu-Labassaarõ skv 15.03 - 31.08
Äestamise soo skv 15.03 - 31.08
Põrgujärve skv 01.02 - 31.08
Mähkli kalme
Kaika Jõgeusu kirk ja surnuaed
Sibula rehielamu
Rebäse maastikurada
Lüllemäe Kuldrada
Vana kalmistu
Uus kalmistu
Lõõ kirik
Ähijärve teerada
Ähijärve
Saera
Peräjärve metsarada
Ähijärve
Suur Pehmejärve
Pautsjärve
Suur-Apja järv
Aheru järv
Ubajärv
Kaugjärve lk
Kaugjärve
Jõudjärve
Kõgrõjärve
Kogrõjärve
Vahejärve
Peräjärve
Põrgujärve
Kõrgõmägi
Kõrgõmägi
Kõrgõmägi